

JEŚLIŻEBY (271) *cn i pt*

cn (240), *pt* (31).

jeśliżeby (6), **jestliżeby** (10), **jesliżeby** *a.* jeśliżeby [zapis -f- (217), -s- (17)] (255); jeśliżeby *ArtKanc*, *GrabPospR* (2); jestliżeby *FalZioł* (6), *BielŻyw*, *KromRozm III*; jeśliżeby: jeśliżeby *a.* jeśliżeby *KwiatKsiąż* (1 : 21), *SkarŻyw* (1 : 1), *ActReg* (1 : 3); jestliżeby: jeśliżeby *a.* jeśliżeby *MetrKor* (2 : 2).

jeśliżeby (193), **jeśliżby** (78); jeśliżeby *MetrKor* (4), *LibMał*, *FalZioł* (6), *BielŻyw*, *ZapWar* (3), *RejPs*, *SeklKat*, *HistAl* (2), *MurzNT* (2), *KromRozm III*, *GroicPorz*, *KrowObr* (4), *RejWiz*, *OrzList*, *RejFig* (2), *RejZwierz*, *OrzRozm*, *KwiatKsiąż* (22), *OrzQuin* (4), *GrzepGeom*, *HistRzym*, *RejPosWiecz*³, *RejZwierz* (4), *WujJudConf*, *HistHel*, *Strum* (9), *ModrzBaz* (6), *ZapKościer* (4), *StryjKron*, *ArtKanc*, *ActReg* (9), *JanNKar*, *SarnStat* (12); jeśliżby *GórnDworz* (2), *HistLan* (4), *OrzJan*, *WysKaz*, *GrabPospR* (2); jeśliżeby : jeśliżby *LibLeg* (26 : 2), *Diar* (12 : 2), *DiarDop* (6 : 1), *LubPs* (2 : 3), *Leop* (9 : 4), *BibRadz* (6 : 24), *BielKron* (1 : 1), *RejPos* (11 : 5), *BiałKat* (2 : 2), *BudBib* (1:1), *CzechRozm* (1 : 18)), *SkarŻyw* (1 : 1), *CzechEp* (1 : 1), *Phil* (1 : 2), *WujNT* (2 : 1).

Pisownia: jeśliż(e)by (233), jeśli ż(e)by (20), jeśliż(e) by (11), jeśli że by (5), jeśliżećby (2).

Oba e jasne.

Sł stp notuje, Cn, Linde brak.

I. Spójnik (240) :

1. Wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe (238) :

A. *Wprowadza wypowiedzenie warunkowe, niekiedy z odcieniem czasowym: o ile by, w razie gdy by, na wypadek gdyby; si Modrz, JanStat, Vulg, PolAnt (232) :*

Z trybem oznajmującym, rozkazującym lub bezokolicznikiem w wypowiedzeniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (70), w postpozycji (25), w interpozycji (4)] (99) : FalZioł V 32; wezwał [Secundus] kłobie iedny dziewki flubuiąc iey X. złotich dać ieflti żebyto ziednała aby fnim gośpodini fpała BielŻyw 132; ZapWar 1536 nr 2492, 1549 nr 2657 [2 r.]; LibLeg 6/116v, 10/68v, 11/43v; MetrKor 61/223v; HistAl 17v; MurzNT Luc 19/40; Diar 46, 48; Ale iefliżeby kiedy potym fynowie iego/ Odftąpili tu fwowolnie od zakonu moiego/ [...] fie w gniewie porużę przeciw im LubPs T5; GroicPorz q3v; KrowObr 17v; Iefliż by więc po tych to fłowiech ci álbo owi/ chcieli co przydać álbo wiąc do tego/ wczynią to z fpołecznego przyzwolenia Leop 1.Mach 8/30, Lev 19/20, 20/4, 25/25, 26, Deut 18/21 (10); RejWiz 1v; Nápomina ie [Izraelitów] Iozue ku prawdziwey chwale Bozey obiecuiąc im rátunek iefliżeby posłufznymi byli/ á pomftę iefliżeby posłufznymi nie byli. BibRadz Ios 23 arg, 1*4 [2 r.], *6, Gen 18/28, 31, 24/5 (12); OrzRozm H4v; KwiatKsiąż L4v, P; RejPos 241; BudBib Dan 13/22; HistHel D; CzechRozm 23v, 63, 191, 231v, 233, 234, 243v; ArtKanc M5; ActReg 5v, 7, 28 [2 r.], 149; OrzJan 124; Dobrze im iefliżeby ták trwały [nie żonaci i wdowy] iáko y ia. WujNT 1.Cor 7/8; WysKaz 38; SarnStat 975; GrabPospR N.W wypowiedzeniu nadrzędnym występuje: pewnie (1).

Połączenia: »jeśliżeby ... już« (1): iefliżebyś zábil/ iuż [...] godzieneś fądu frogiego. RejPos 179.

»jeśliżeby ...tedy« = si ... et, si ... tantum PolAnt [szyk 28 : 1]: LibLeg 7/69v, 10/68v, 70, 11/26; Diar 46, 47, 96; LubPs gg5; A iefliżby niewiáftá oná z thobą przydz niechciáła/ tedy ty wolnem będziefz BibRadz Gen 24/8, Lev 19/7, 26/21, Num 30/12, 16, 2.Reg 17/13; tedy żadney onich

niebędzie nádzieye dobrej iefliżeby ktemu złośliwy towarzisz ku temu z służącą radą przifłąpił *KwiatKsiąż* C4v, A2, C2v, C4, G4, M2v, Qv, Q2v; *GrzepGeom* D4; *RejPosWiecz* 96; *HistLan* ktv; *CzechRozm* 182v; *ModrzBaz* 94v; *ZapKościar* 1589/87v; *SarnStat* 313.

Spójnik „jeśliżeby” poprzedzony innymi składnikami wypowiedzenia (6) :

Połączenia: »jeśliżby ... już« (1): Ktore [nędzne a marne twe mądrostki] iefliżbyś obrocił ku czći á ku prawdziwey chwale Pána śwego/ iuż wiefz zapłátę fwoię z nieomylnych obietnic iego *RejPos* 288v.

»jeśliżeby ... tedy« (4): *LibMal* 1533/177v; ktorych [ludzi] wrodzona wtey mierze moc/ iefliżeby ćzwiczenim potmocniona była/ y nauką potparta/ tedy fię fłąd wielkimi á podziwnymi mężami fławaią. *KwiatKsiąż* E3v, A2, M2v.

»jeśliżby ... zali« (1): Abo ktora niewiáfłá máiac dzieięć grofzy/ iefliżby fłrąciłá grofz ieden/ zali nie zápala świece y wywraca domu/ y fłzuka z pilnością/ áżby ználazłá? *WujNT Luc* 15/8.

Z trybem warunkowym w wypowiedzeniu nadrzędnym [w tym: w antepozycji (22), w postpozycji (7), w interpozycji (1)] (30) : *LibLeg* 11/91v; Bo yefliżby mnye fám Pan moy ni czym nye ráłował/ Zdáłoby mi fye zem duflę moyę w pyekle chował *LubPs* Y3v; *KrowObr* 75v [2 r.]; *BibRadz Ioann* 14/2; *KwiatKsiąż* G3; *RejPos* 182; *HistLan* D4; Boby fie ten prozno zwác miał fługą y vcźniem ie⁸⁰: iefliżeby fie nie ták rządził: iáko Mifłrz y Pan iego iemu y rofkazał/ y ná fobie wfzytkiego przykłád pokazał *CzechRozm* 225, 78v, 119; *ModrzBaz* 117; *ActReg* 80.

W wypowiedzeniu nadrzędnym występuje: pewnie (2).

Połączenia: »jeśliżeby ... tedy(ż)« = si ... tamen *Modrz* [szyk 12 : 1]; *LibLeg* 11/43; *HistAl* K3; *DiarDop* 116; *KwiatKsiąż* O; *OrzQuin* O3; iefliżebychmy ták mieli fłchodzić iáko źwirzétá/ tedy bychmy teź tu tákże miefzkáli iáko źwirzétá *RejPos* 221 v, 88, 225; *Strum* Qv; tedybyś y tám [na puszczy] poćiechy nie nálazł: iefliżbyś domá miedzy ludzmi będąc/ fáme⁸⁰ fie fiebie nie záprał *CzechRozm* 230v, 264; Co iefliżeby tego v teráznieyfłzych dźierzawiec tych beneficiy nieuprófłzono/ tedyby fłacno vprośić moźono v tych coby po nich náftępowác mieli *ModrzBaz* 139, 73; *CzechEp* 212.

»jeśliżeby ... wnet« (1): iefliżeby teź zgołá rofkazał [Pan] im [Żydom] dáć płáth poniewolny Cefárzowi/ wnetby go byli omylnym Prorokiem nazwáli *RejPos* 251v.

Spójnik „jeśliżby” poprzedzony innymi składnikami wypowiedzenia (2) : ktoremu [memu synowi] iefliżby fie trefiło vmrzeć ná they wáfzey drodze/ wybyście fiwiznę moię do grobu z záłością wprowadźli. *BibRadz Gen* 42/38.

Połączenie: »jeśliżby ... tedy« (1): Ná ofłátek iefliżby kto tákowym był coby nam láta młode/ życie pierwłze/ [...] przed oczy wyrzucác chćiał/ thedy koniecznie rádźibychmy to widźieli *BibRadz* *5.

Wypowiedzenie nadrzędne wprowadzone przez spójnik aby, iżby, żeby [w tym: w antepozycji (21), w postpozycji (7), w interpozycji (2)] (30) : *LibLeg* 7/32, 32v, 41v, 100v, 11/12; *Diar* 75, 95, 96 [2 r.]; *DiarDop* 99, 106, 113, 115; *LubPs* E2v; Ták teź fwoim Zwolennikom rofkazał [Bóg]/ áby przefłádowánia y vdrętnia rozmaíte ćierpieli/ y krzyłz fwoy za nim nofli/ iefliżeby do kroleftwá niebiekfiego wniść chćieli. *KrowObr* 237v; *Leop Mar* 14/35; *BielKron* 306v; *KwiatKsiąż* Q2v; *OrzQuin* E3 [2 r.]; *GórnDworz* Z2v; niepodobna rzecz byłá/ áby był kiedy miał [człowiek] wierzyć fłowu Boźemu/ iefliżby był Pan iákiemi znáki widomemi tego podeprzec nie raczył, *RejPos* 31; *HistLan* C4; *SkarŻyw* 30; *ZapKościar* 1586/64y [2 r.]; *ActReg* 3v; *Phil* I; ále żeby pocźiwé á fłtanowi

iego przyftoyné od Rzeczypołpólitéy opátrzenie miáło [*potomstwo królewskie*]/ iefliżeby ná króleftwo nie było wzięto *SarnStat* 1002, 101.

a. *W zaleceniach, wskazaniach i regulach; wypowiedzenie nadrzędne z trybem rozkazującym lub oznajmującym [w tym: w antepozycji (68), w postpozycji (2)] (70) : MetrKor 40/813; FalZioł V 36; LibLeg 10/66, 11/22v, 50; LubPs A6; Leop Matth 18/17; A iefliżeby też. chcieli doświadczyć/ niech tego álbo przed Krolem náłzym álbo przed Arcybiskupem tu ná Synodzie vrzędnie fkołztuią OrzList i2v; RejZwierz 93 [2 r.]; A iefliżby nie chcieli wziąć z ręki twej kubkú ku pićiu/ rzeczefz im BibRadz Ier 25/28, Mar 11/3, Luc 17/31; KwiatKsiąż E; OrzQuin Aa2v; BiałKat 41, 68v; RejZwierc 25, 47v; WujJudConf 210; Strum Ov, O4v; ktorých wżyftkich [*miłych towarzyszy*] záprzawfzy fie fáme⁶⁰/ odtąpíc potrzebá: iefliżby byli na przekázie: A ták dopiero za Pánem Chriftułem iść. CzechRozm 227, 31; ModrzBaz 126; ActReg 28; Iednák iefliżby tego potrzebá wyćifkáła/ á ináčzey nie mogła być poprąwą Excelsow w Rzeczypołpólitęy/ iedno zá przelaniem krwi iákiego złošnego człówieká/ ma być w tey mierze záchowan poftępek medykow Phil R3; SarnStat 271, 719, 975; GrabPospR N2v.*

W wypowiedzenia nadrzędnym występuje: iście (2).

*Połączenia: »jeśliżby ... tam już« (1): Ale iefliżby do lat przyšzedfzy/ chował [*młody człówiek*] iefzče on ogień [*zwierzęcej miłości*]/ w oziębłym ferczu/ á chciał rozum fwoy ktorý w ten čás iefł zupełney śily/ poddác pod mocz zemdlonym fmyfłom/ thám iuż inákfzey rády niemáfz/ iedno tákiego wyrzucic s pošrodká ludzi GórnDworz L13v.*

»jeśliż(e)by ... tedy« = si Vulg, si ... et PolAnt (38): MetrKor 38/502, 40/814; FalZioł V 21c, 22b, 34v; Yetli zebi poffel czego wyęftzego chcial nyz to czosmi mianowaly tedi bez dolozenia naschego uiepoftępvyczie. LibLeg 11/82v, 6/115v, 116v, 117, 7/34v, Ś5, 104v, 11/40; Diar 96; DiarDop 102 [2 r.]; Leop Lev 11/21; BibRadz Lev 3/12, Num 15/24, Deut 13/12; KwiatKsiąż L2, P2v, Q3v; HistLan A4; RejZwierc 6v; Strum F, 13 [2 r.], K, K2, Ov; ModrzBaz 118v; ZapKóšcier 1530/10v; ActReg 43; A iefliżeby też Burmiftrz był Duchownégo álbo Swietckiego ktorégo poddánégo náłżégo/ tedy przed iego páná álbo vrzędniká ma byđz pozwan SarnStat 236, 271, 363, 364.

b. *Wprowadza dodatkową uwagę, lužno związaną z całością wypowiedzenia [zawsze w interpozycji, przy trybie oznajmującym w wypowiedzeniach towarzyszących] (2) : Bo lepiej iefł/ ábyście dobrze czyniác cierpieli/ iefliżby to była wola BOża/ á niż zle czyniác. CzechRozm 229v; JanNKar A2v.*

c. *Z elipsą wypowiedzenia nadrzędnego (1) : Iam tedy rzekł pánu memu/ A iefliżby fnađz niewiáfthá nie chćiála idż zemną [*Fortasse non ibit mulier post me*]? Tedy on mnie odpowiefdział. Pan przed kthoregom ia obliczem chodźił/ pofle z tobą Anyoła fwego/ y połzczeńci drogę twą BibRadz Gen 24/39.*

B. *Wprowadza wypowiedzenie przyzwolone: chociażby, jednak [zawsze w antepozycji] (6) : Diar 46, 76, 89; A iefliżby fie theż co máło w czym wniofło od podobánia thwego/ prziyimi wdzyęcznie. RejPos 357; A iefliżeby theż czo iákiego z nieobaczká przypádło/ á przeczże fie náżbyt fráłowác mamy? RejZwierc 152.*

Spójnik „jeśliżby” poprzedzony innymi składnikami wypowiedzenia (1) :

Połączenie: »jeśliżby ... przedsię« (1): Tákżec y ciáło Páná Chryštuſowo iefliżby pożytheczne nie było/ (czego mówić nie możefz) nam zoſtáwioné ku wżywániu: przedsię bytnoſci iego oddálic z támtąd thym niepożytkiem/ który v ſiebie rozumieſz/ nie możefz *BiałKat* 311.

2. *Wprowadza wypowiedzenie dopełnieniowe: si PolAnt* (2) : ale ſię natim kxięza barze omelily/ iefliżby iedno ty pokarmy biły fwięte ktore nawielkēnocz ſwięczą *SeklKat* V2v; *MurzNT* Mar 15/44.

II. *Partykuła* (31) :

1. *Partykuła pytajna: czy; numquid, si PolAnt* (28) :

a. *W pytaniach zależnych użytych w funkcji zdań dopełnieniowych* (25) : *FalZioł* V 32v; *LibLeg* 7/33, 10/66v, 11/164v; *RejPs* 101; *KromRozm III* M6; *Diar* 43; PRzyſzedł kfiadz z długą brodą/ miedzy towarzysze/ [...] á ieden ich ſpytał/ Iefliżby w tey brodzie/ iákie fwiátoſci miał. *RejFig* Dd2; *BibRadz Gen* 24/23, *Iob* 6/28; *BielKron* 330v; *KwiatKsiąż* G3, O4v; *HistRzym* 92; To ia poruczam rozmyſlániu twemu/ iefliżby to byłá wdzyęcżna nowiná v ciebie *RejPos* 168, 136v, 250v, 272v; *BiałKat* 26; *BudBib Iob* 6/28; *SkarŻyw* 582; *StryjKron* 155; *Phil* M4; Apoſtoł wſtáwicznie robił/ iáko nie będąc pewien/ iefliżby do krefu dobieżeć miał *WujNT* 690; *SarnStat* 280.

b. *W pytaniach niezależnych* (3) : *RejPos* 241, 262; Ale czemuſz wżdy Filip/ á potym y fámá Márya mátká názywa Iozeffá oycem Ieżufowym? [...] Iefliżby tylko z fámey Máryey był Ieżus Pan. *CzechRozm* 159.

2. *Partykuła rozłączna* (3) :

Połączenia: »jeśliżby ... abo nie« (2): Tedy y tego ducha pilnie doſwiádczác ma/ iefliżby był z Bogá ábo nie. *CzechRozm* 239v, 189.

»jeśliżby już ... czyli jeſzcze« (1): Ale ſnadź [...] nie idzie o Antychriſty/ ktorzy iuż ná on czás byli. Ale o tego fámego ktorego iefzcie nie było: iefliżby iuż y ten był? czyli iefzcie ma być? *CzechEp* 354.

Cf JEŚLI, JEŚLIBY, JEŚLIĆBY, JEŚLIŻE, JEŚLIŻEĆBY